

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskonna ja sotsiaalse heaolu õppekava
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Eesti erakondade noortekogude liikmete väärtuste uurimine Schwartzi alusväärtuste mudelis:

Pilootuuring

Bakalaureusetöö

Karl Aaron Adson
Juhendaja: Tarmo Strenze, PhD

Tartu 2026

SISUKORD

SISUKORD.....	2
SISSEJUHATUS.....	3
1. TÖÖ TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	5
1.1 Väärtused.....	5
1.2 Schwartzi alusväärtuste teooria.....	6
1.3 Noorte väärtuste uurimine.....	9
1.4 Liberaalsus ja konservatiivsus.....	10
1.5 Poliitiline osalus ja trendid noorte seas.....	11
2. PROBLEEMIPÜSTITUS JA UURIMISKÜSIMUSED.....	12
3. MEETOD.....	14
3.1 Valim.....	14
3.2 Andmete kogumine.....	16
3.3 Kasutatud tunnused ja skaalad.....	17
3.4 Andmete analüüs.....	21
4. TULEMUSED.....	23
5. DISKUSSIOON.....	27
5.1 Ülevaade tulemustest.....	27
5.2 Schwartzi väärtuste ankeedi üksiküsimused.....	28
5.3 Schwartzi väärtuste dimensioonid.....	30
5.4 Töö puudused ja tugevused.....	31
KOKKUVÕTE.....	33
SUMMARY.....	34
Tänuõnad.....	36
KASUTATUD KIRJANDUS:.....	37
Teadustööd:.....	37
Veebilehed:.....	39
Tehisintellekt:.....	40
LISAD.....	41
Lisa 1.....	41
Lisa 2.....	42
Lisa 3.....	43
LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS.....	44

SISSEJUHATUS

Noorte väärtuste uurimise olulisus seisneb selles, et nende väärtushinnangud peegeldavad ühiskonna väärtuste muutumist ajas ning annavad võimaluse prognoosida võimalikke arengusuundi ühiskondlike väärtuste tulevikus.

Noored on keskmisest valimisealisest inimesest madalama valimisaktiivsusega (Allaste, 2021, lk 2). Erakondade noortekogud mängivad olulist rolli noorte kaasamisel poliitikasse ning nende esindamisel poliitilistes protsessides. Eliiditeooria kohaselt kujunevad poliitilised otsused suurel määral suhteliselt väikese, mõjukate positsioonidega rühma kaudu (Maloy, 2023). Noortekogud võivad toimida ühe mehhanismina, mille kaudu kujunevad tulevased poliitilised eliidid, pakkudes liikmetele varajast poliitilist sotsialiseerumist, võrgustikke ja ligipääsu erakondade otsustusprotsessidesse. Seetõttu aitab noortekogude liikmete väärtuste uurimine paremini mõista, millised hoiakud ja väärtused võivad tulevikus poliitilises eliidis tugevamalt esile kerkida.

Käesolevat tööd võib käsitleda kui pilootuuringut, mille tulemusi on võimalik kasutada, et selgitada välja edasised võimalused uurida poliitiliselt aktiivselt noorte väärtusi laiemapõhjalise küsitlusuuringutega.

Valisin antud uuringusse Noore Eesti 200, Sinise Äratuse ja Noore Isamaa liikmed. Liigendasin Noore Eesti 200 liberaal-tsentristliku, Eesti 200 erakonna noortekoguna. Isamaa erakonna noortekogu, Noore Isamaa liigendasin koos varasemalt Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna (EKRE) noortekogu, Sinise Äratusega parem-konservatiivsete erakondade noortekogudena. Sinine Äratus oli kuni 6. juulini 2024 seotud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonnaga (EKRE), kuid otsustas seejärel EKRE liikmesusest välja astuda ning alustas liitumiskõnelusi Eesti Rahvuslaste ja Konservatiividega (ERK) (Sinine Äratus, 25.01.2024). Liigendamise aluseks oli nende erakondade paigutus poliitmaastikul (Lisa 1). Lisas 1 on näha, et EKRE ja Isamaa paiknevad poliitilisel teljestikul majanduslikult paremal ning konservatiivsel pooltel. Noore Isamaa ja Sinise Äratuse vastajate kokkuliigendamist parem-konservatiivsete erakondade noortekogude vastajatena toetasid ka sarnasused ühingute põhikirjades (Noor Isamaa,

18.03.2022; Sinine Äratus, 23.07.2021). Eesti 200 on lisas 1 kujutatud liberaalsena ning majanduslikult keskpunktist veidi vasakule asetsevalt. Nende erakondade noortekogude kaasamise aluseks on soov võrrelda liberaalse ja konservatiivse maailmavaatega erakondade noortekogude liikmeid, mis paiknevad poliitilisel teljestikul erinevates punktides (Lisa 1 ; Mölder, 21.06.2021).

Uurin võrdlusena 2 grupi esindajaid, kuna ainult ühte spetsiifilisse gruppi kuulvaid isikuid uurides on raske sellest järeldusi teha. Mõlema grupi vastajad on vajalikud et neid omavahel võrreldes saaks järeldusi teha (Smelser, 2013). Uurin ainult küsitlusele vastanud liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmeid ja parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmeid. Töö peamiseks eesmärgiks on välja selgitada need Schwartzi alusväärtuste teooria ankeedi üksikküsimused, mis sobivad parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmete (PK) ja liberaal-tsentristlike erakondade noortekogude liikmete (LT) võrdlemiseks.

Töö koosneb teoreetilise tausta tutvustamisest, probleemipüstituse ja uurimisküsimuste esitamisest, metodoloogilisest osast, tulemuste kuvamisest ning diskussioonist, lõpetades kokkuvõttega. Teoreetilise tausta all keskendun väärtuste mõõtmisele, liberalismi ja konservatiivsuse eristamisele ning noortekogude olemuse selgitamisele. Probleemipüstituses näitan uuringu olulisust ja esitan uurimisküsimused. Meetodi peatükis selgitan metodoloogilist lähenemist ja miks selle valisin. Tulemuste peatükis kuvan pilootuuringu tulemused ja kirjeldan neid põgusalt. Diskussiooni peatükk keskendub tulemuste üle arutlemisele ja töö tugevustele ning kitsaskohtadele. Töö eestikeelse osa viimaseks peatükiks on kokkuvõtte, millega toon välja olulisemad aspektid kogu töö kohta.

Töö koostamisel on kasutatud tehisintellekti abi andmete analüüsi läbiviimisel ja informatsiooni otsimisel. Kasutatud sisendid ja väljundid on esitatud lisas 2.

1. TÖÖ TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Väärtused

Väärtusi võib käsitleda kui indiviidi sisemisi orientatsioone ideede ja kontseptsioonide suhtes. Need peegeldavad nii inimese lähisotsiaalset keskkonda kui ka laiemat ühiskondlikku konteksti ning kujundavad seda, kuidas indiviid neisse suhtub. (Schwartz, 1992)

Sümbolilise interaktsionismi ühe rajaja George Herbert Meadi käsitluses on inimese isiksus loomupäraselt sotsiaalne; sellele toetus ka William Schwartz, arendades edasi grupiteooriat (Forte, 2009, lk 84). Selles vaates kujunevad inimese väärtused läbi pideva sotsiaalse interaktsiooni.

Shalom H. Schwartz käsitleb alusväärtusi kui universaalseid väärtusgrupe. Samas nende täpne tõlgendus ja struktureerimine sõltub inimestest ja ühiskondadest, kus need väärtused asetuvad sotsiaalsesse konteksti läbi interaktsiooni (Schwartz, 2012, lk 3).

Schwartz (2012, lk 2) identifitseerib ka väärtustes läbivad 6 teemat, mis on:

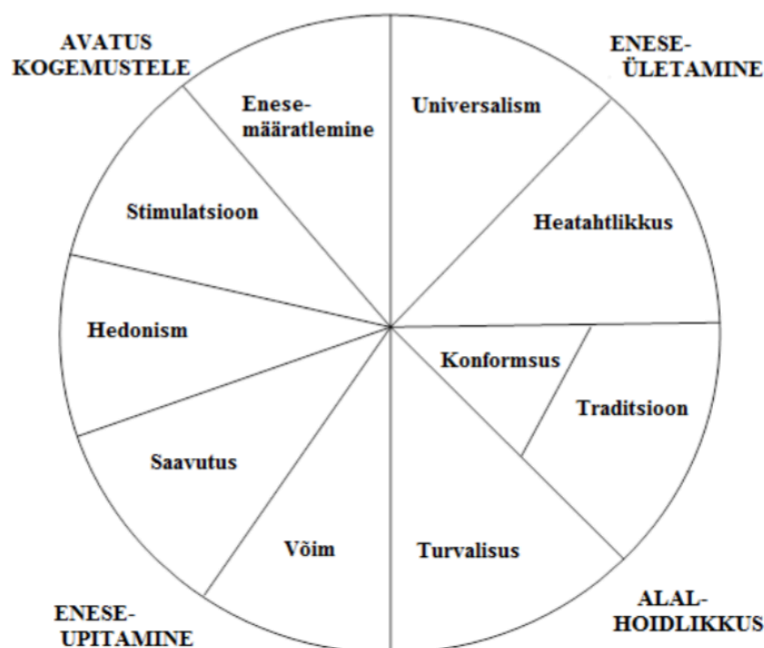
- 1) Väärtused on seotud emotsioonidega kui need aktiveeruvad;
- 2) Väärtused viitavad eesmärkide täitmise soovile, mis kannustavad tegutsema;
- 3) Väärtused eksisteerivad kõrgemal tasandil kindlatest tegudest ja situatsioonidest ning ei ole võrdsustatavad normidega;
- 4) Väärtused toimivad standarditena, mis suunavad inimese igapäevaseid tegevusi. Need mõjutavad käitumist ka siis, kui inimene ei taju nende mõju teadlikult;
- 5) Väärtused eksisteerivad struktureerituna indiviidile omases hierarhias;
- 6) Väärtused on omavahelises suhtes üksteisega ning nende omavaheline hierarhia mõjutab isiku tegutsemist

Barry Schwartz (1993, lk 155) leiab, et väärtused toimivad individuaalsel, institutsionaalsel ja ühiskondlikul tasandil.

1.2 Schwartzi alusväärtuste teooria

Teoreetilise taustana uurin Shalom H. Schwartzi alusväärtuste teooriat (Schwartz & Bardi, 1997, lk 401). Alusväärtuste teooria väljatöötamisel viis Schwartz 20 riigis läbi ulatusliku empiirilise uuringu. Selle tulemusel tuvastas Schwartz kümme alusväärtust, mis esinesid enam kui 75% valimist (Joonis 1). Schwartz (2012, lk 13) töötas välja ka motivatsioonipõhise struktuuri, mis kirjeldab alusväärtuste dünaamilist kujunemist:

- 1) Eneseupitamisega seotud väärtused on seotud suuremate ärevuspõhiste, kahjuennetuse ja ohu eest kaitsmise motivatsioonidega; nende väärtuste kujunemist mõjutavad isikliku fookusega motivatsioonid;
- 2) Kogemustele avatus on samuti seotud isikliku fookusega motivatsioonidega; need on seotud ärevusvabamate, kasuloomise ja enesearengu motivatsioonidega erinevalt eneseupitamisest;
- 3) Eneseületamisega seotud väärtused on isikliku fookusega motivatsioonidega seotud aga tulevad ühiskonnapõhisest fookusest;
- 4) Alalhoidlikkuse alusväärtused on küll sotsiaalse fookusega, kuid mõjutatud sarnaselt eneseupitamisega ärevuspõhiste, kahjuennetuse ja ohu eest kaitsmise huvide poolt.

Joonis 1: Schwartzi väärtuste mudel (Anijalg, 2013).

Joonisel 1 on kujutatud kümme alusväärtust, mis koonduvad omakorda neljaks kõrgema taseme väärtuseks. Universalismi (töös: universaalsus) ja heatahtlikkuse alusväärtused moodustavad eneseületamise kõrgema tasandi väärtuse. Universaalsuse alla kuuluvad küsimused, mis käsitlevad kõigi inimeste võrdset kohtlemist, erinevate vaatepunktidega inimeste ära kuulamist ning loodushoidu. Heatahtlikkus koosneb küsimustest, mis puudutavad hoolivust teiste inimeste suhtes ning pühendumist sõpradele ja lähedastele.

Saavutuse ja võimu alusväärtused moodustavad eneseupitamise kõrgema tasandi väärtuse. Saavutuse mõõtmiseks kasutatakse küsimusi vastaja soovist oma oskusi näidata ja edukas olla, võimu alla kuuluvad küsimused vastaja hoiakutest rikkuse ja teiste üle mõjuvõimu omamise suhtes.

Enesemääratlemise, stimulatsiooni ja hedonismi alusväärtused moodustavad avatuse kõrgema tasandi väärtuse. Enesemääratlemine mõõdab vastaja soovi tulla välja uute ideedega ning ise oma tegevuste üle otsustada. Stimulatsioon hõlmab küsimusi huvist mitmekesiste tegevuste, seikluste ja riski võtmise vastu. Hedonism keskendub vastaja soovile meeldivalt aega veeta ja elust rõõmu tunda.

Turvalisuse, konformsuse ja traditsiooni alusväärtused moodustavad alalhoidlikkuse kõrgema tasandi väärtuse. Turvalisuse mõõtmisel käsitletakse soovi elada stabiilses ja turvalises keskkonnas ning toetada tugevat riiki, mis suudab oma kodanikke kaitsta. Konformsus puudutab reeglitest kinnipidamist ja sotsiaalselt kohast käitumist. Traditsiooni alla kuuluvad küsimused tagasihoidlikkuse, vähenõudlikkuse ning traditsioonide (sh usuliste) järgimise olulisuse kohta.

Lähtudes alusväärtuste teooriast leiab Schwartz (2006, lk 1), et ühe alusväärtuse poolt motiveeritud tegevus võib olla kooskõlas ühe, kuid vastuolus mõne teise väärtusega. Alusväärtused moodustavad omavahel lõimitud terviku: lähestikku paiknevad väärtused viitavad nende aluseks olevate motivatsioonide tugevamale seotusele inimese motivatsioonihierarhias (Schwartz, 2012, lk 10). Need on kujutatud ringikujulisel joonisel, et illustreerida, kuidas lähestikku paiknevad väärtused on omavahel tugevamalt seotud, samas kui ringil vastandlikel positsioonidel paiknevad väärtused on omavahel vastuolus. Vastuolus olevate väärtuste olemasolu tähendab, et neid väärtusi saab ka kategoriseerida 2 dimensioonina: eneseületamine-eneseupitamine ja avatus-alalhoidlikkus.

Individuaalsete motivatsioonide kujunemist käsitledes rõhutab Schwartz, et väärtused, mille elluviimine on inimesele lihtsam, asetuvad sageli väärtushierarhias kõrgemale, samas kui

raskemini saavutatavad väärtused paiknevad madalamal (Schwartz & Bardi, 1997, lk 401). Samuti kinnitab Schwartz, et alusväärtuste hierarhia muutub mitmete tegurite mõjul. Vanuse kasvades väheneb avatus muutustele; eneseületamise väärtused tõusevad hierarhias kõrgemale ning eneseupitamise väärtused langevad madalamale, kuna inimese isiklik stabiilsus on sel perioodil paremini tagatud (Dobewall et al., 2017, lk 272). Ka sissetulekutase mõjutab väärtushierarhia kujunemist: kõrgem sissetulek seostub suurema enesemääratlemise, saavutuse ja võimu väärtustega (Schwartz, 2006, lk 17). Schwartz (2006, lk 16) märgib ühtlasi, et sooliste erinevuste mõju väärtustele on üldiselt minimaalne.

1.3 Noorte väärtuste uurimine

Dobewall jt (2017) uurisid noorte inimeste väärtuste kujunemist põlvkondade lõikes, võrreldes Schwartzi väärtusi erinevate vanuserühmade vahel. Uurijad leidsid, et kuigi Eesti eristus mitmest uuritud regioonist üldtrendist, sarnanes vanusepõhine muutus eneseupitamise–eneseületamise teljel rahvusvahelistele mustritele. Tulemused näitasid, et mida vanemad olid vastajad, seda enam nihkusid nende väärtused eneseupitamisele eneseületamise suunas. Samuti ilmnis muutus avatus kogemustele – alalhoidlikkus skaalal, kus vanuse kasvades suurenes alalhoidlikkuse osakaal. Need muutused olid Eestis väikeste erinevustega ning kulgesid pigem lineaarselt. (Dobewall et al., 2017, lk 269–272).

Grönlundi (2011) uuring Helsingi linnapiirkonna 21–36-aastaste vabatahtlike seas näitas, et nende väärtushierarhias paiknevad kõrgemal avatus kogemustele, enesjuhendamine ja universaalsus. Olulisemate väärtustena tõusid esile muutustega kohanemine ja ühiskondliku heaolu edendamine, mitte individuaalne kasu (Grönlund, 2011, lk 869). See on kooskõlas Schwartzi (2007) varasemate leidudega.

Schwartzi alusväärtuste teooria põhjal on nooremate vastajate väärtushierarhias kõrgemal kohal väärtused, mis on seotud avatusega kogemustele. Selle põhjuseks võib olla nende jätkuv sotsialiseerumine, vähesem rutiinsus ning aktiivne uute teadmiste omandamine. Samuti asetavad nooremad inimesed hierarhias kõrgemale eneseupitamisega seotud väärtused, mis vanuse kasvades nihkuvad järk-järgult eneseületamise suunas (Dobewall et al., 2017, lk 269–272). Need leiud ühtivad Schwartzi ideega, et raskemini saavutatavad väärtused paigutatakse väärtushierarhias madalamale, lihtsamini saavutatavad aga kõrgemale (Schwartz & Bardi, 1997, lk 401). Kui ühiskondliku heaolu saavutamine on takistatud — näiteks seetõttu, et indiviid ei tunne end materiaalselt või sotsiaalselt kindlustatuna — asetuvad eneseupitamise väärtused hierarhias kõrgemale (Schwartz & Bardi, 1997, lk 401).

Schwartzi alusväärtuste raamistikku rakendasid Eesti elanike väärtuste uurimisel ka Ainsaar jt (2019, lk 62–119). „Innovatsiooni–saavutusväärtuse“ kategooria alla koondati enesemääratlemise, stimulatsiooni, saavutuse ja võimu alusväärtused (Ainsaar jt, 2019, lk 62). Selle väärtuse üldine tase langes Eestis ajavahemikus 2012–2018, jõudes 2018. aastal madalaimasse punkti. Kuigi langust vedas peamiselt vanem põlvkond, esines langust kõigis uuritud põlvkondades, sealhulgas nooremas (15–30-aastased) rühmas (Ainsaar jt, 2019, lk 66).

Eesti noored näitasid siiski sarnaselt teistele riikidele kõrgemaid innovatsiooni–saavutusväärtusi võrreldes vanema põlvkonnaga.

Heatahtlikkuse ja universaalsuse põhjal koostati „solidaarsuse“ indeks (Ainsaar jt, 2019, lk 73–74). Eesti nooremate vastajate solidaarsuse indeks oli madalam kui 64+ vanuserühmal (Ainsaar jt, 2019, lk 76). Samuti ilmnes, et Eesti vastajate hedonismi tase oli Euroopa võrdluses madalam, kuid nooremad inimesed olid avatumad, eneseupitamisele orienteeritumad ning hedonistlikumad kui vanemad rühmad (Ainsaar jt, 2019, lk 119).

1.4 Liberaalsus ja konservatiivsus

Liberalism on eraomandit ja individuaalset vabadust rõhutav maailmavaade (Mises, 1927). Laiemalt käsitletuna seostub liberalism üksikisiku eneseteostus-vabadustega, millest tulenevalt kujunes ka mõiste „liberaalne demokraatia“ (Bell, 2014, lk 704). Konservatiivsus seevastu on poliitiline teooria, mis rõhutab traditsioone ja traditsiooniliste institutsioonide rolli ühiskondliku stabiilsuse tagamisel (Merriam-Webster, 03.11.2024). Konservatiivse mõtteviisi kohaselt ei peaks valitsus ellu viima järske muutusi, vaid säilitama järjepidevust ja ühiskondlikku korda (Hamilton, 2020).

Varasemad rahvusvahelised uuringud on näidanud, et konservatiivide ja liberaalide väärtusprofiilid erinevad Schwartzi alusväärtuste teooria raames (Dimdins et al., 2023, lk 11). Samas ei ole nende tulemuste otsene ülekandmine Eesti konteksti võimalik. Isiku enesemääratlemine parem- või vasakpoolsena on tugevalt mõjutatud selle riigi ajaloost ja sellest, kuidas neid termineid riigi poliitilise ajalooga seostatakse. Vasakpoolsus võib tähendada ühes riigis sotsiaalset liberalismi, aga majanduslikku konservatiivsust, teises aga vastupidist. Kui inimene liigitab end liberaalseks või konservatiivseks, teeb ta seda oma ühiskonna kontekstis. Sama määratluse kasutajad teistes riikides ei pruugi aga oma väärtuste ja hoiakute poolest olla nendega sarnased. Sellest tulenevalt erinevad konkreetsete alusväärtuste mustrid liberaalsete ja konservatiivsete vastajate vahel riigiti märkimisväärselt (Schwartz et al., 2013, lk 1). Nii Dimdins jt (2023) kui ka Schwartz jt (2013) uuringud toetavad seisukohta, et liberaalid ja konservatiivid moodustavad väärtus- ja maailmavaatelistelt selgelt omavahel eristuvad grupid.

1.5 Poliitiline osalus ja trendid noorte seas

Noorte osalus poliitikas on olnud madalam kui teiste vanusegruppide puhul, tulles esile ka nende madalamas valimisaktiivsuses (Valimised.ee, 2023). See võib viidata asjaolule, et traditsiooniliste meetmete läbi ei jõuta sageli noorteni. Noorte soovi osaleda poliitikas võib mõjutada nende enda kogemus, milles nad ei tunne, et autoriteedi figuurid nende soovidega arvestaks (O'Toole, et al., 2003, lk 359). Valisin uuringu osalisteks erakondade noortekogude liikmed, kuna neil on otsene kokkupuude poliitikaloomega erakondade noortekogudes.

Noored on siiski aktiivsed ühiskondlikus sfääris, kasutades selleks ka alternatiivseid meetmeid. See võib tähendada kaasarääkimist erinevates kogukonnakesksetes algatustes, meeleavaldustel osalemist või petitsioonidele alla kirjutamist. Antud tegevused annavad noortele väljundi oma väärtuste kujundamiseks.

Erakondade noortekogud mängivad Eesti poliitmaastikul olulist rolli, funktsioneerides pikendusena erakondadele. Osaledes erakonna noortekogu töös saavad noored oma väärtuste kujunemiseks suuna. Erakonna noortekogu liikmena mõjutavad noored samasse seltskonda kuuluvate isikute väärtuseid läbi interaktsiooni (Forte, 2009, lk 84).

2. PROBLEEMIPÜSTITUS JA UURIMISKÜSIMUSED

Viisin läbi pilootuuringu liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmetest (LT) ja parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest (PK) vastajate väärtuste uurimiseks. Töö relevantsus tuleneb asjaolust, et varasemalt ei ole uuritud erakondade noortekogude liikmete väärtusi Schwartzi alusväärtuste teooria (Schwartz & Bardi, 1997, lk 401) raamistikus. Lisaks on Eesti erakondade noortekogusid seni üsna vähe uuritud (Jeziarska, 2024). Tööd ette valmistades lähtusin Smelseri (2013, lk 1–5) võrdleva analüüsi põhimõtetest, mille kohaselt teadmata muutujate mõju vähendamiseks on otstarbekas võrrelda võimalikult erinevaid gruppe. Kuna kõiki potentsiaalselt tulemusi mõjutavaid muutujaid ei ole võimalik uurimisel täielikult kontrollida, aitab maksimaalselt erinevate gruppide võrdlus vähendada tõenäosust, et leitud erinevused on seletatavad mõne tundmatu kolmanda teguriga, mitte uuritava nähtuse endaga. Konservatismi ja liberalismi olulised ideoloogilised erisused loovad aluse käsitleda neid Smelseri raamistiku järgi kui eristuvaid võrdlusgruppe.

Töö tulemusena tuvastan Schwartzi alusväärtuste küsimuste hulgast need, mille puhul täheldasin olulisi erinevusi uuringus osalenud vastajate gruppide vahel. Arvestades, et tegemist on pilootuuringuga, on tuvastatud küsimuste rakendamine edasistes teadusuuringutes põhjendatud üksnes esindusliku valimi korral. Lähtudes töö eesmärgist püstitan esimese uurimisküsimuse:

Milliste Schwartzi alusväärtuste teooria küsimustiku üksikküsimuste puhul esineb olulisi erinevusi hoiakutes parem-konservatiivsete erakondade noortekogude ja liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu küsitletute vahel?

Teises uurimisküsimuses käsitlen Schwartzi alusväärtuste üldisemaid kategooriaid. Selle eesmärk on vaadata Schwartzi alusväärtuste teoorias leiduvaid alusväärtuseid, kõrgema taseme väärtuseid ja väärtuste dimensioone. Schwartz (2006, lk 1) rõhutab, et ühe alusväärtuse poolt motiveeritud tegevus võib olla vastuolus teiseaga. Näiteks võivad traditsioonipõhised väärtused olla pinges ühiskondliku interaktsiooni käigus toimuvate muutustega (Schwartz, 2012, lk 8).

Lähestikku paiknevad väärtused on motiveeritud omavahel tihedalt seotud vajadustest (Schwartz, 2012, lk 10).

Avatus ja alalhoidlikkus paiknevad Schwartzi alusväärtuste mudelis teineteisele vastandlikel poolustel, sama kehtib ka eneseületamise ja eneseupitamise kohta. Seetõttu saab alusväärtusi vaadelda telgedel avatus–alalhoidlikkus ning eneseületamine–eneseupitamine. Need teljed aitavad mõista, kuidas kumbki vastajate grupp paigutub Schwartzi mudelis. Sellest lähtuvalt püstitan teise uurimisküsimuse:

Kuidas erinevad parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest vastajate vaated Schwartzi alusväärtuste teoorias liberaal-tsentrismliku erakonna noortekogu liikmetest vastajatest?

3. MEETOD

3.1 Valim

Noor Eesti 200 liikmeskonna suurus oli uuringu läbiviimise hetkel 143 inimest. Seda arvu kasutati juhatuse kontaktisiku kinnitusele, kelle sõnul peegeldab noortekogu Facebook Messenger'i grupp kõige täpsemini tegelikku liikmeskonda. Liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu (LT) valimis vastas $N = 21$ indiviidi, mis moodustas 14,68% uuritavast populatsioonist. Sinise Äratuse (SÄ) liikmeskonna suuruseks on 75 inimest, millest vastas $N = 7$ ehk 9,33% noortekogu liikmetest. SÄ liikmeskonna suuruse kohta sain infot organisatsiooni kontaktisikult.

Noore Isamaa üldpopulatsiooni täpne suurus ei olnud juhatusele teada; kontaktisik pakkus umbkaudseks liikmeskonnaks 500 inimest. Noore Isamaa vastajate hulk oli 16, kuid üks neist ei olnud enda sõnul liige ega suhelnud teiste liikmetega, mistõttu eemaldas inimesed ta uuritavate hulgast.

Küsimustik koosnes Schwartzi alusväärtuste teooria küsimustest ning sotsiaaldemograafilistest taustaküsimustest, nagu vanus, sugu, rahvus, hõive, haridus ja toimetulek. Vastajatel oli soovi korral võimalik mõnedele küsimustele vastamata jätta. Vastajateks arvestan neid, kes vastasid vähemalt 19 küsimusele.

Vähemalt 19 küsimusele vastas kokku 43 indiviidi. Üks vastaja jättis enda kohta käiva üldinfo plokki täitmata, mistõttu kasutan profiilide kirjeldamisel 42 vastaja andmeid. Vastajate vanus jäi vahemikku 15–34 aastat; LT vastajate keskmine vanus oli 21,8 aastat ning PK puhul 23,5 aastat. LT valimi 21 vastajast oli 8 meest (38,1%) ja 13 naist (61,9%). PK valimis oli 2 naist (9,5%) ja 19 meest (90,5%). Kõigi vastajate seas kokku oli 27 meest (64,3%) ja 15 naist (35,7%). Rahvuselt olid 41 vastajat (97,6%) eestlased ja 1 vastaja venelane.

Haridustaseme poolest oli suurim rühm keskharidusega vastajad (20 inimest; 47,6%). Keskharidust või sellest kõrgemat haridust omas mõlemas valimis 17 vastajat (80,9%). PK ja LT

valimites oli võrdselt 6 palgatöötajat ning 14 (üli)õpilast; PK valimis lisandus üks vastaja kategoorias „muu“ ning LT valimis üks eraettevõtja.

Leibkonna toimetuleku osas märkis PK valimis 19 vastajat (90,5%), et nad saavad oma sissetulekuga hakkama või elavad mugavalt. LT valimis vastas samamoodi 18 vastajat (85,7%).

Seega võib järeldada, et mõlema rühma liikmete profiilid on üldjoontes sarnased. Vastajate profiili kirjeldavad küsimused on esitatud lisas 3. Need andmed võimaldavad teha võrdlusi, kus vanus, haridustase, sissetulek, rahvus ja peamine tegevus on suuresti kontrollitud tegurid; ainus märkimisväärsem erinevus esines soolise jaotuse osas. Suheldes Sinise Äratuse juhiga selgus, et nende organisatsioonis on sooline jaotus ligikaudu 80% meeste kasuks. See peegeldab ka varasemat kirjandust, mille kohaselt on noored mehed keskmiselt konservatiivsemad kui noored naised (Gidengil et al., 2003, lk 140–159). See ei tohiks siiski mõjutada LT ja PK võrdluse usaldusväärst, kuna Schwartzi (2006, lk 16) hinnangul ei mängi sooline aspekt suurt rolli väärtuste kujunemisel.

Uuringu kvaliteedi tõstmiseks on otstarbekas võrrelda omavahel võimalikult erinevaid grupe, mida oleks keerulisem teha juhul, kui vastandada lihtsalt poliitiliselt aktiivseid ja mitteaktiivseid isikuid. Esmapilgul võib tunduda, et need moodustavad kaks selgelt eristuvat rühma, kuid poliitilise aktiivsuse alusel inimesi kokku liigitada ei ole põhjendatud, sest aktiivsuse motiivid võivad olla väga erinevad. Seetõttu lähtub käesolev töö Schwartzi alusväärtuste raamistikust, mis võimaldab moodustada võrreldavad rühmad väärtusorientatsioonide alusel, mitte formaalse aktiivsuse järgi.

Andmekogumisportaal ei salvestanud isikustatud andmeid, mistõttu ei olnud vastuseid võimalik siduda konkreetsete isikutega. Sellega tagasin respondentide anonüümsuse, millele viitasin ka küsitluse edastamisel, vähendades võimaliku mõjutatuse riski.

3.2 Andmete kogumine

Erakondade noortekogude liikmeteni jõudmiseks saatsin küsimustikud Noore Isamaa ja Sinise Äratuse kontaktisikutele, paludes neil need liikmetele edastada. Kuna olin ise Noor Eesti 200 liige, edastasin juhatuse palvel küsimustiku ise organisatsiooni liikmete Facebook Messenger'i gruppi, paludes selle täitmist. E-kirja teel küsimustiku edastamine ei olnud võimalik, kuna juhatuse sõnul oli liikmete e-posti andmebaas aegunud ega peegeldanud täpselt organisatsiooni liikmeskonda.

Kasutasin kõigi gruppide puhul neutraalset tooni, et vähendada võimaliku mõjutamise riski. Käesoleva töö uuritavaks populatsiooniks on poliitilisel teljestikul liberaal-tsentristlike ja parem-konservatiivsete poliitiliste noortekogude liikmed, kes vastasid uuringu küsitlusele. Uuringu teostamiseks valisin mittetõenäosusliku iseselekteeruva valimi, mistõttu ei ole siinse uuringu põhjal võimalik teha laiaulatuslikke järeldusi ega üldistusi (Rämmer, 2014). Valisin selle lähenemise, kuna noortekogude suhtluskanalid on tsentraliseeritud ja väljastpoolt raskesti ligipääsetavad, mis tegi selle meetodi ainsaks realistlikuks võimaluseks.

Sinise Äratuse puhul suhtlesin esialgu organisatsiooni juhiga, kellel palusin küsitluse lingi edasi saata. Kolme nädala jooksul vastuseid siiski ei laekunud. Seejärel pöördusin teise Sinise Äratuse liikme poole, kes märkis, et noortekogu madala aktiivsuse tõttu ei pruugi olla võimalik saavutada soovitud valimi mahtu (vähemalt $N = 20$). Pärast seda pöördusin Noore Isamaa juhatuse liikme poole ja edastasin neile küsitluse lingi. Mõni aeg hiljem sain teate Siniselt Äratusest, et nemadki on siiski küsimustiku liikmetele edastanud. Ka Noorel Isamaal esines kahtlusi valimi täitumise osas. Nende asjaolude tõttu laekus vastuseid mõlemast organisatsioonist, kuid kumbki ei täitnud iseseisvalt soovitud valimi suurust, mistõttu liitsin need kokku eelnevalt kirjeldatud põhjustel.

Ükski uuritav noortekogu ei olnud teadlik, et vastuseid koguti samaaegselt ka teistest organisatsioonidest. Sellest ei informeeritud osalejaid, et vältida võimalikku vastamismõju. Noor Isamaa ja Sinine Äratuse oleksid võinud hakata aimama, et teise grupi vastuseid kogutakse samuti. Kui nad oleksid aimanud, et samaaegselt kogutakse mõlema erakonna noortekogu liikmete vastuseid, oleks nad võinud muuta vastuseid, et olla kas rohkem või vähem eristuv teisest erakonna noortekogust. Mõlemal juhul oleks see potentsiaalselt mõjutanud kogutavate andmete usaldusväärsust.

Kasutan töös kvantitatiivset andmeanalüüsi meetodit, tuginedes veebiküsimustikule mis uuris vastajate väärtuseid. Vastuste relevantsuse kirjeldamiseks kõrvutan tulemusi olemasolevate

andmete ja kirjandusega. Küsitlus viidi läbi Tartu Ülikooli veebipõhiste küsimustike koostamise keskkonnas LimeSurvey (survey.ut.ee). Antud meetod oli eelistatud, kuna otsene kontakt noortekogude liikmetega väljastpoolt organisatsioone on keeruline: liikmete nimekirjad ei ole avalikud, liikmed paiknevad geograafiliselt eri piirkondades ning liikmesuse kontrollimine oleks ajamahukas ega lisaks uuringule sisulist väärtust.

Veebiküsitluse enamik küsimusi pärineb Euroopa Sotsiaaluuringu (ESS) 10. voorust (ESS ERIC, 2023). Küsimustiku tõlgendamisel lähtun Schwartzi alusväärtuste teooriast (Schwartz & Bardi, 1997, lk 385–410). Schwartzi väärtuste mõõtmiseks kasutasin ESS 10. vooru vastavaid mõõdikuid ja küsimusi (ESS ERIC, 2025).

ESS on tunnustatud akadeemiline riikideülene uuring, mis on alates 2002. aastast korraldanud rahvusvahelisi küsitlusvoorusid erinevate sotsiaalpoliitiliste teemade kohta (ESS ERIC, 2002). Kuigi iga voor keskendub eri valdkondadele, hõlmab 10. voor muuhulgas heaolu, identiteedi, võrdõiguslikkuse ja poliitilise käitumise kaardistamist (ESS ERIC, 2025).

Pilootuuringu tulemused võimaldavad tuvastada need Schwartzi alusväärtuste teooria küsimused, mille puhul esineb erakondade noortekogude vastajate väärtuste vahel olulisi erinevusi. Tuvastatud küsimusi on edaspidi võimalik kasutada esindusliku valimi puhul, et uurida erakondade noortekogude liikmete väärtusi süsteemsemalt ja laiapõhjalisemalt.

3.3 Kasutatud tunnused ja skaalad

Kasutasin Schwartzi väärtuste mõõtmiseks 21 küsimust, mis olid esitatud skaalal, kus 1 tähistab „pole üldse minu moodi“ ja 6 tähistab „väga minu moodi“ (Tabel 1). Seejärel kategoriseerisin küsimused vastavatesse alusväärtuste kategooriatesse (nt heatahtlikkus, universaalsus, saavutus, võim jne) ning need omakorda Schwartzi kõrgema taseme väärtuste kategooriatesse (eneseületamine, eneseupitamine, avatus, alalhoidlikkus). Kategoriseerimisel lähtusin Schwartzi ettepanekust ESS-i küsimuste jaotamiseks vastavatesse väärtusmõõdikutesse (Schwartz, 2003, lk 20–21).

Rühmade erinevuste testimiseks kasutan iga küsimuse kohta mõlema grupi standardiseeritud vastuste aritmeetilise keskmist, standardhälvet ning tegin t-testi.

Järgmisena arvutasin Schwartzi alusväärtuste ja nende kõrgema taseme väärtuste keskmised arvud mõlemas grupis, kasutades standardiseeritud üksikvastuseid. Sel viisil sain iga vastaja

kohta standardiseeritud keskmised väärtused nii alusväärtuste kui ka kõrgema taseme väärtuste kategooriates. Eneseületamise–eneseupitamise indeksi arvutamisel lähtusin PK ja LT vastajate standardiseeritud keskmistest tulemustest. Mõlema grupi puhul arvutasin indeksi, lahutades eneseupitamise skaala keskmine standardiseeritud tulemus eneseületamise skaala keskmisest standardiseeritud tulemusest. Avatus–alalhoidlikkus skaala arvutamisel lahutasin mõlema grupi vastajate keskmise standardiseeritud vastuse avatuse indeksis samade vastajate keskmisest standardiseeritud vastusest alalhoidlikkuse indeksis. Eneseületamine–eneseupitamine skoori puhul näitab kõrgem väärtus suuremat eneseületamist ja väiksemat eneseupitamist; avatus–alalhoidlikkus skoori puhul näitab kõrgem tulemus suuremat avatust ja väiksemat alalhoidlikkust.

Tabel 1: Küsimused Schwartzi alusväärtuste kohta (Schwartz, 2003, lk 20-21)

„Järgnevalt on lühidalt kirjeldatud mõningaid inimesi. Palun lugege iga kirjeldust ja hinnake, kui võrd Teie moodi see inimene on.” (6 - „väga minu moodi”; 5 - „minu moodi”; 4 - „mõnevõrra minu moodi”; 3 - „pisut minu moodi”; 2- „pole minu moodi”; 1- „pole üldse minu moodi”).		
Schwartzi kõrgema taseme väärtused	Schwartzi alusväärtused	Küsimus
Eneseületamine	Heatahtlikkus	„Tema jaoks on väga oluline aidata inimesi enda tümber. Ta tahab hoolt kanda nende heaolu eest.”
		„Tema jaoks on oluline olla ustav oma sõpradele. Ta tahab pühenduda oma lähedastele inimestele.”
	Universaalsus	„Ta peab oluliseks, et kõiki inimesi maailmas koheldaks kui võrdseid. Tema arvates peaksid kõikidel inimestel olema elus võrdsed võimalused.”
		„Tema jaoks on oluline ära kuulata endast erinevate inimeste arvamusi. Isegi kui ta nende inimestega nõus ei ole, tahab ta nendest siiski aru saada.”
		„Ta on sügavalt veendunud, et inimesed peaksid loodust hoidma. Looduse eest hoolt kanda on tema jaoks väga oluline.”
	Eneseupitamine	Saavutus
„Talle on tähtis olla väga edukas. Ta loodab, et inimesed tunnustavad tema saavutusi.”		
Võim		„Tema jaoks on oluline olla rikas. Ta tahab, et tal oleks palju raha ja kalleid asju.”
		„Talle on oluline, et teised inimesed kuuletuksid talle. Ta tahab, et inimesed teeksid seda, mida ta neile ütleb.”

Avatus	Enese- määratlemine	„Talle on oluline tulla välja uudsete ideedega ja olla loov. Talle meeldib teha asju omal, ainulaadsel viisil.”
		„Tema jaoks on oluline ise oma tegevuste üle otsustada. Talle meeldib olla vaba ja teistest mitte sõltuda.”
	Stimulatsioon	„Talle meeldivad üllatused ja ta otsib alati uusi tegevusi. Tema arvates on oluline tegeleda elu jooksul paljude erinevate asjadega.”
		„Ta otsib seiklusi ja talle meeldib riskeerida. Ta tahab elada põnevat elu.”
	Hedonism	„Talle on oluline mõnusalt aega veeta. Talle meeldib endale midagi erilist lubada.”
		„Ta otsib mistahes võimalust, et lõbutseda. Talle on oluline teha asju, mis talle naudingut pakuvad.”
Alalhoidlikkus	Turvalisus	„Talle on oluline elada turvalises ümbruses. Ta väldib kõike, mis võiks teda ohustada.”
		„Talle on oluline, et valitsus tagab tema turvalisuse kõikide ohtude puhul. Ta tahab, et riik oleks tugev ja suudaks kaitsta oma kodanikke”
	Konformsus	„Ta usub, et inimesed peaksid tegema seda, mida neil kästakse. Ta arvab, et inimesed peaksid reeglitest kinni pidama ka siis, kui keegi neid ei jälgi.”
		„Tema jaoks on oluline alati korralikult (kombekalt) käituda. Ta püüab vältida tegevusi, mida teised võiksid pidada sobimatuks.”
	Traditsioon	„Tema jaoks on oluline olla tagasihoidlik ja vähenõudlik. Ta püüab endale mitte tähelepanu tõmmata.”
		„Traditsioonid on tema jaoks olulised. Ta püüab järgida usulisi traditsioone ja kombeid, mis kanduvad peres edasi põlvest põlve.”

3.4 Andmete analüüs

Viisin läbi andmete analüüsi kasutades Google Sheetsi veebipõhist tabelarvutusprogrammi ja Microsoft Exceli tabelarvutusprogrammi. Esmase sammuna standardiseerisin andmed. Standardiseeritud vastuste arvutamiseks leidsin kõigepealt kõigi vastajate standardiseerimata vastuste keskmise väärtuse iga küsimuse kohta. See andis iga küsimuse vastuste keskpunkti, mida kasutasin standardiseerimise alusena. Seejärel arvutasin igas küsimuses vastuste standardhälbe kõigi vastajate lõikes. Analüüs tugines liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmetest (LT) vastajate ja parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest (PK) vastajate keskmistele vastustele ja standardhälvetele iga küsimuse lõikes. Standardiseerimise tulemusel oli võimalik võrrelda, kuidas mõlemad grupid paiknevad kõigi vastajate keskpunkti suhtes. Standardiseerimine oli vajalik, et vastata pilootuuringu eesmärgile tuvastada Schwartzi alusväärtuste üksikküsimused, mille puhul esines olulisi erinevusi rühmade vahel, standardiseerides tuleb selgemalt esile kahe grupi vaheline erinevus. Standardiseerimine on vajalik, et eemaldada vastajate isiklik kalduvus positiivselt või negatiivselt vastata. Standardiseeritud väärtused teevad selgemaks, kummal pool ühisest keskpunktist mõlemad rühmad paiknevad.

Standardiseeritud keskmiste arvutamiseks kasutasin valemit $z = (x - \mu) / \sigma$, kus σ tähistab standardhälvet kõigi vastajate lõikes antud küsimuses, μ standardiseerimata keskmist kõigi vastajate lõikes, x standardiseerimata vastust ja z standardiseeritud vastust. Vastuste standardiseerimise järel arvutasin edasi küsimuste kogumike keskmised väärtused ehk indeksid.

Eemaldasid kõik vastused, mille korral oli valitud „Ei oska öelda“, „Ei soovi vastata“ või valimiste osalemise puhul „Pole hääleõiguslik“, kuna need ei pakkunud uuringu eesmärkide jaoks sisulist infot.

Standardiseeritud keskmised võimaldavad hinnata, kuidas LT- ja PK-grupid omavahel väärtusskaaladel paiknevad, kuid ei anna teavet selle kohta, kuidas vastused suhestuvad kasutatud vastusskaala keskpunktiga. Seetõttu on oluline võrrelda ka kõigi vastajate keskmisi indekseid skaala keskväärtusega, et hinnata, kas LT- ja PK-grupi keskmine vastaja kaldub konkreetse väärtuse või hoiakuga pigem nõustuma või mitte. Selleks viisin läbi täiendava standardiseerimise, kus viisin vastused vastusskaala enda alusel ühtsele määrdikule. Nii oli võimalik analüüsida, kuidas gruppide vahel täheldatud erinevused ja sarnasused avalduvad ka gruppideülel, mitte üksnes omavahelises võrdluses. Tabelis 2 esitatud TM-indeks kajastab LT-

ja PK-grupi vastajate keskmist hoiakut võrrelduna vastusskaala (1–6) keskpunktiga. Selleks keskmiseks väärtuseks on 3.5. Sellega on võimalik näha kas vastajad seostuvad mõõdetavas küsimuses skaala keskpunktiga võrreldes pigem positiivselt või negatiivselt. TM näitab LT ja PK keskmist vastajat, kas küsimuses kirjeldatud isik on nende moodi või pole nende moodi. Kui TM näitab positiivset arvu, arvab LT ja PK keskmine vastaja, et on pigem küsimuses kirjeldatud isiku moodi ja negatiivse väärtusega tähendab see vastupidist.

Paremaks vastuste jaotuse ülevaateks arvutasin mõlema grupi standardiseeritud vastuste põhjal ka rühmasisesed standardhälbed. Gruppide erinevuse statistilise olulisuse testimiseks kasutasin t-testi 95% usaldusnivool, võrreldes PK ja LT standardiseeritud vastuseid. Kasutasin t-testi kahe sõltumatu rühma vahel, kus $p < 0,05$ tähistas statistiliselt olulist erinevust. Kuna vastajate arv oli piiratud ning vanuse ja soo lõikes ei esinenud piisavalt variatiivsust, ei läbi viinud ma täiendavaid analüüse sõltumatute muutujatega, vaid piirdusin rühmade (LT ja PK) vaheliste võrdlustega. Antud uuringu vastajaid ei saa käsitleda siiski kui juhuvalimeid kõnealustest erakondade noortekogudest. Seetõttu tuleb statistilise olulisuse teste vaadata esijalgse indikaatorina erinevuse kohta, aga mitte lõpliku tõena.

4. TULEMUSED

Keskendudes küsimustele, mille puhul ilmnisid statistiliselt olulised erinevused ($p < 0,05$), tuvastasin kokku kaheksa sellist küsimust. Erinevused avaldusid universaalsuse, enesemääratlemise, hedonismi, konformsuse ja traditsiooni alusväärtustega seotud väidetes. Tuvastatud küsimustes ilmnis, et LT vastajad olid PK vastajatest enam kooskõlas väidetega, mis puudutasid võrdset kohtlemist, lõbutsemist, mõnusalt aja veetmist ja avatust uudsetele ideedele. PK vastajad olid seevastu LT vastajatest enam kooskõlas väidetega, mis seondusid reeglitest kinnipidamise, kombeka käitumise, tagasihoidlikkuse ja traditsioonide tähtsustamisega.

Tabel 2: Küsitletud parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmete (PK) ja liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmete (LT) paigutumine Schwartzi alusväärtustes küsimuste kaupa (autori koostatud)

Schwartzi alusväärtuste üksiküsimused	Liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmetest (LT) vastajad			Parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest (PK) vastajad			p	TM
	M	SD	N	M	SD	N		
Tema jaoks on väga oluline aidata inimesi enda ümber. Ta tahab hoolt kanda nende heaolu eest.	0.140	0.865	21	-0.140	1.145	21	0.38	0.959
Tema jaoks on oluline olla ustav oma sõpradele. Ta tahab pühenduda oma lähedastele inimestele.	-0.123	1.070	21	0.123	0.961	21	0.44	2.361
Ta peab oluliseks, et kõiki inimesi maailmas koheldaks kui võrdseid. Tema arvates peaksid kõikidel inimestel olema elus võrdsed võimalused.	0.646	0.635	20	-0.615	0.923	21	0.00	0.393
Tema jaoks on oluline ära kuulata endast erinevate inimeste arvamusi. Isegi kui ta nende inimestega 2 ei ole, tahab ta nendest siiski aru saada.	0.154	0.856	21	-0.154	1.147	21	0.33	1.620
Ta on sügavalt veendunud, et inimesed peaksid loodust hoidma. Looduse eest hoolt kanda on tema jaoks väga oluline.	0.176	1.055	21	-0.176	0.960	21	0.26	1.018

Tema jaoks on väga oluline näidata teistele oma oskusi ja võimeid. Ta tahab, et inimesed imetleksid seda, mida ta teeb.	0.087	0.968	21	-0.087	1.071	21	0.58	0.109
Talle on tähtis olla väga edukas. Ta loodab, et inimesed tunnustavad tema saavutusi.	0.000	1.099	21	0.000	0.945	21	1.00	1.035
Tema jaoks on oluline olla rikas. Ta tahab, et tal oleks palju raha ja kalleid asju.	0.074	0.994	21	-0.074	1.049	21	0.64	-0.018
Talle on oluline, et teised inimesed kuuletuksid talle. Ta tahab, et inimesed teeksid seda, mida ta neile ütleb.	0.058	0.820	20	-0.055	1.185	21	0.73	-0.281
Talle on oluline tulla välja uudsete ideedega ja olla loov. Talle meeldib teha asju omal, ainulaadsel viisil.	0.299	0.910	21	-0.299	1.041	21	0.05	0.840
Tema jaoks on oluline ise oma tegevuste üle otsustada. Talle meeldib olla vaba ja teistest mitte sõltuda.	0.180	0.713	21	-0.180	1.234	21	0.25	1.804
Talle meeldivad üllatused ja ta otsib alati uusi tegevusi. Tema arvates on oluline tegeleda elu jooksul paljude erinevate asjadega.	0.244	0.943	21	-0.244	1.042	21	0.12	0.675
Ta otsib seiklusi ja talle meeldib riskeerida. Ta tahab elada põnevat elu.	0.192	0.747	21	-0.192	1.210	21	0.22	0.557
Talle on oluline mõnusalt aega veeta. Talle meeldib endale midagi erilist lubada.	0.376	0.810	21	-0.394	1.071	20	0.01	0.983
Ta otsib mistahes võimalust, et lõbutseda. Talle on oluline teha asju, mis talle naudingut pakuvad.	0.626	0.713	21	-0.626	0.876	21	0.00	0.280
Talle meeldib elada turvalises ümbruses. Ta väldib kõike, mis võiks teda ohustada.	-0.196	0.948	21	0.196	1.059	21	0.21	0.059
Talle on oluline, et valitsus tagab tema turvalisuse kõikide ohtude puhul. Ta tahab, et riik oleks tugev ja suudaks kaitsta oma kodanikke.	0.120	0.800	20	-0.120	1.198	20	0.46	1.041
Ta usub, et inimesed peaksid tegema seda, mida neil kästakse. Ta arvab, et inimesed peaksid reeglitest kinni pidama ka siis, kui keegi neid ei jälgi.	-0.331	0.996	21	0.331	0.937	21	0.03	-0.352

Tema jaoks on oluline alati korralikult (kombekalt) käituda. Ta püüab vältida tegevusi, mida teised võiksid pidada sobimatuks.	-0.364	1.034	21	0.364	0.867	21	0.02	0.521
Tema jaoks on oluline olla tagasihoidlik ja vähenõudlik. Ta püüab endale mitte tähelepanu tõmmata.	-0.369	0.908	21	0.369	0.994	21	0.02	-0.527
Traditsioonid on tema jaoks olulised. Ta püüab järgida usulisi traditsioone ja kombeid, mis kanduvad peres edasi põlvest põlve.	-0.615	0.770	20	0.586	0.864	21	0.00	0.207

Märkus: 1) M = Mean (standardiseeritud vastuste aritmeetiline keskmine); 2) SD = Standard deviation (standardhälve); 3) N= Number (respondentide arv); 4) p = t-testi olulisuse määr 95% usaldusnivool; 5) TM = Total mean (kõigi vastajate keskmine indeks vastuste skaalal)

Kasutades tabelis 2 kuvatud üksikküsimuste standardiseeritud väärtuseid, koondasin need Schwartzi alusväärtusteks ja kõrgema taseme väärusteks. Tulemused näitasid, et LT vastajad olid keskmiselt enam joondunud eneseületamise kui eneseupitamise väärtustega (Tabel 3). PK vastajate puhul kalduti seevastu pigem eneseupitamise poole (Tabel 3). Kahe grupi vahel ei esinenud statistiliselt olulist erinevust eneseületamine-eneseupitamine telje kogutulemuses (Tabel 3).

Eneseupitamise skaalal ei erinenud LT ja PK vastajad statistiliselt olulisel määral. Küll aga ilmnis märkimisväärne erinevus eneseületamise kõrgema taseme väärtuses: LT vastajad paigutusid keskmisest kõrgemale eneseületamise indeksile, samal ajal kui PK vastajatel oli see näitaja LT ja PK vastajate keskmisest madalam. Eneseületamise puhul esineb seega kahe grupi vastajate vahel statistiliselt olulise erinevuse indikatsioon. Samas on eneseületamise–eneseupitamise üldtelje olulisus väiksem, kuna eneseupitamises puuduvad LT ja PK vastajate vahel olulised erinevused. (Tabel 3)

Schwartzi kõrgema taseme väärtuste avatus–alalhoidlikkus teljel oli LT vastajate väärtusprofiil selgelt kaldu avatuse suunas, samal ajal kui PK vastajad joondusid oluliselt tugevamalt alalhoidlikkuse suunas. Avatus–alalhoidlikkus teljel esines kahe grupi vastajate vahel statistiliselt oluline erinevus. PK vastajad olid märgatavalt enam seotud alalhoidlikkuse alla kuuluvate konformsuse ja traditsioonide alusväärtustega, samas kui turvalisuse väärtuses olulisi erinevusi ei ilmnenu. (Tabel 3)

Tabel 3: Parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest (PK) vastajate ja liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmetest (LT) vastajate paigutumine Schwartzi alusväärtuste teoorias (autori koostatud)

Schwartzi kõrgema taseme väärtused	Schwartzi alusväärtused	Liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmetest (LT) vastajad			Parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest (PK) vastajad			p	TM
		M	SD	N	M	SD	N		
Eneseületamine	Heatahtlikkus	0.01	0.800	21	-0.01	0.760	21	0.943	1.660
	Universaalsus	0.291	0.643	21	-0.315	0.757	21	0.008	1.015
Eneseupitamine	Saavutus	0.044	0.895	21	-0.044	0.816	21	0.743	0.572
	Võim	0.092	0.817	21	-0.064	1.032	21	0.588	-0.148
Avatus	Enesemääratlemine	0.240	0.669	21	-0.240	0.781	21	0.039	1.322
	Stimulatsioon	0.218	0.795	21	-0.218	0.994	21	0.124	0.616
	Hedonism	0.501	0.595	21	-0.549	0.902	21	0.000	0.628
Alalhoidlikkus	Turvalisus	-0.032	0.565	21	0.010	0.867	21	0.853	0.538
	Konformsus	-0.348	0.861	21	0.348	0.718	21	0.007	0.084
	Traditsioon	-0.456	0.723	21	0.478	0.626	21	0.000	-0.165
Eneseületamine		0.179	0.593	21	-0.193	0.568	21	0.045	1.274
Eneseupitamine		0.065	0.765	21	-0.054	0.836	21	0.633	0.214
Avatus		0.32	0.491	21	-0.323	0.528	21	0.000	0.856
Alalhoidlikkus		-0.302	0.563	21	0.287	0.506	21	0.001	0.151
Eneseületamine - eneseupitamine		0.114	0.972	21	-0.138	1.22	21	0.4637	1.060
Avatus - alalhoidlikkus		0.621	0.749	21	-0.610	0.749	21	0	0.706

Märkus: 1) M = Mean (standardiseeritud vastuste aritmeetiline keskmine); 2) SD = Standard deviation (standardhälve); 3) N= Number (respondentide arv); 4) p = t-testi olulisuse määr 95% usaldusnivool; 5) TM = Total mean (kõigi vastajate keskmine indeks vastuste skaalal).

5. DISKUSSIOON

5.1 Ülevaade tulemustest

Esimene uurimisküsimus „Milliste Schwartzi alusväärtuste teooria küsimustiku üksikküsimuste puhul esineb olulisi erinevusi hoiakutes parem-konservatiivsete erakondade noortekogude ja liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu küsitletute vahel?” tõi esile mitmeid erinevusi. Parema-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest (PK) vastajate ja liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu (LT) vastajate vahel ilmnisid statistiliselt olulised erinevused universaalsuse, enesemääratlemise, hedonismi, konformsuse ja traditsiooni alusväärtustega seotud küsimustes. LT vastajad olid PK vastajatest tugevamalt seotud universaalsuse, enesemääratlemise ja hedonismi väärtustega, samas kui PK vastajad paistsid olevat LT vastajatest enam joondunud konformsuse ja traditsioonidega seotud küsimustega.

Teine uurimisküsimus „Kuidas erinevad parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest vastajate vaated Schwartzi alusväärtuste teoorias liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmetest vastajatest?” näitas, et Schwartzi alusväärtuste skaaladel ilmnisid vastajate gruppide vahel mitmes kohas olulised erinevused. Avatus–alalhoidlikkus teljel olid LT vastajad märkimisväärselt enam kaldu avatuse poole, samal ajal kui PK vastajad joondusid oluliselt tugevamalt alalhoidlikkuse poole. Avatuse indeksi puhul olid LT vastajad statistiliselt olulisel määral tugevamini seotud enesemääratlemise ja hedonismi alusväärtustega (Tabel 3). Stimulatsiooni indeksis olulisi erinevusi ei esinenud.

Avatuse väärtused seonduvad isikliku fookusega ning on seotud kõrgemate ärevusvabade, kasuloomise ja enesearengu motivatsioonidega (Schwartz, 2012, lk 13). Alalhoidlikkuse indeks koosneb turvalisusest, konformsusest ja traditsioonist. PK vastajad olid LT vastajatest oluliselt tugevamalt seotud konformsuse ja traditsiooni väärtustega, samas kui turvalisuse osas erinevused puudusid. See haakub Schwartzi varasemate leidudega, mille kohaselt väärtustavad tsentristlikud

ja parempoolsed valijad sageli kõrgelt turvalisust (Schwartz, 2006, lk 19–20). Ebastabiilsus tugevdab turvalisuse väärtustamist, mis on kooskõlas Schwartzi (2012, lk 8) mudeliga.

Eneseületamise kõrgema taseme väärtuse moodustavad heatahtlikkus ja universaalsus. Heatahtlikkuse puhul olid LT ja PK vastajate skoorid sisuliselt identsed, kuid universaalsuse kõrgema taseme väärtuse juures erinesid PK vastajad märgatavalt LT vastajatest. Heatahtlikkuse sarnasused on tõenäoliselt seotud mõlema rühma liikmete sooviga osaleda ühiskondlikus elus ja panustada üldisesse heaolusse. Universaalsus hõlmab küsimusi nagu võrdsus, loodushoid ja avatus erinevatele arvamustele mis on Schwartz (2012, lk 13) järgi seotud ärevusvabade, kasuloomise ja enesearengu motivatsioonidega.

Kõigi vastajate üldine keskmine võrreldes skaala keskmisega näitas selget kalduvust heatahtlikkuse ja universaalsuse poole. See tähendab, et kuigi LT ja PK vastajate vahel esines olulisi erinevusi, olid mõlemad rühmad pigem eneseületamisega joondunud. Eneseupitamise puhul olid PK vastajad küll veidi kõrgema joondumisega, kuid erinevus ei olnud statistiliselt oluline. Eneseupitamise kõrgema taseme väärtuse moodustavad saavutuse ja võimu alusväärtused, milles rühmade vahel olulisi erisusi ei ilmnud. Nii LT kui ka PK vastajad väärtustasid saavutuse alusväärtust selgelt üle küsimustiku skaala keskmise — see väärtus seondub individuaalsete oskuste, võimete ja saavutuste tunnustamisega.

5.2 Schwartzi väärtuste ankeedi üksikküsimused

Uuringu tulemusena tuvastasin küsimused, mille puhul esines statistiliselt oluline erinevus PK ja LT vastajate vahel. Kuvasin saadud leiud tabelile 4, mis loob aluse nende gruppide edasiseks uurimiseks esindusliku valimi puhul. Mida kõrgemal paikneb küsimus tabelis 4, seda suurem oli selle küsimuse joondumine LT vastajatega ning mida rohkem allpool, seda suurem oli joondumine PK vastajatega. Tabelis on ka märgitud milliste küsimuste juures olid PK vastajad LT vastajatest rohkem või vähem nõus antud küsimusega.

Tulemused näitasid mitmeid olulisi erinevusi LT ja PK väärtustes ja hoiakutes. Kõige silmatorkavamad erisused ilmnedid Schwartzi alusväärtuste universaalsuse, avatuse ja alalhoidlikkuse mõõtmetes. Siin tuvastatud statistiliselt olulisele erinevusele viitavaid küsimusi, on edaspidi võimalik kasutada PK ja LT väärtuste süstemaatiliseks mõõtmiseks. (Tabel 2 ; Tabel 4)

Gruppide vahelised erinevused avaldusid kõige selgemalt traditsiooni ja konformsuse väärtusi puudutavates küsimustes (Tabel 2). See võib viidata osalejate erinevustele nende väärtuste tähtsustamises ning peegeldab uuringus osalenud erakondade noortekogude liikmete väärtusprofiilide erisusi. Erinevusi esines ka hedonismi, enesemääratlemise ja universaalsuse väärtustega seotud küsimustes (Tabel 2 ; Tabel 4).

Oluline on rõhutada, et tegemist oli mittetöenäosusliku valimiga, mistõttu ei saa tulemusi üldistada kogu uuritud populatsioonile. Siiski võib järeldada, et isegi väikese valimi puhul ilmnunud erisused on piisavalt märgatavad ja järjekindlad, et õigustada nende gruppide edasist uurimist esindusliku valimi olemasolul.

Tabel 4: Küsimused, mille puhul esines statistiliselt oluline erinevus LT ja PK vastajate vahel Schwartzi alusväärtuste puhul (Schwartz, 2003, lk 20-21, autori koostatud)

„Järgnevalt on lühidalt kirjeldatud mõningaid inimesi. Palun lugege iga kirjeldust ja hinnake, kuivõrd Teie moodi see inimene on.” (6 - „väga minu moodi”; 5 - „minu moodi”; 4 - „mõnevõrra minu moodi”; 3 - „pisut minu moodi”; 2- „pole minu moodi”; 1- „pole üldse minu moodi”).			
Schwartzi kõrgema taseme väärtused	Schwartzi alusväärtused	Küsimus	PK ja LT vastajate võrdlus
Enese-ületamine	Universaalsus	„Ta peab oluliseks, et kõiki inimesi maailmas koheldaks kui võrdseid. Tema arvates peaksid kõikidel inimestel olema elus võrdsed võimalused.”	LT > PK
Avatus	Hedonism	„Ta otsib mistahes võimalust, et lõbutseda. Talle on oluline teha asju, mis talle naudingut pakuvad.”	LT > PK
		„Talle on oluline mõnusalt aega veeta. Talle meeldib endale midagi erilist lubada.”	LT > PK
	Enesemääratlemine	„Talle on oluline tulla välja uudsete ideedega ja olla loov. Talle meeldib teha asju omal, ainulaadsel viisil.”	LT > PK
Alalhoidlikkus	Konformsus	„Ta usub, et inimesed peaksid tegema seda, mida neil kästakse. Ta arvab, et inimesed peaksid reeglitest kinni pidama ka siis, kui keegi neid ei jälgi.”	PK > LT
		„Tema jaoks on oluline alati korralikult (kombekalt) käituda. Ta püüab vältida tegevusi, mida teised võiksid pidada sobimatuks.”	PK > LT
	Traditsioon	„Tema jaoks on oluline olla tagasihoidlik ja vähenõudlik. Ta püüab endale mitte tähelepanu tõmmata.”	PK > LT
		„Traditsioonid on tema jaoks olulised. Ta püüab järgida usulisi traditsioone ja kombeid, mis kanduvad peres edasi põlvest põlve.”	PK > LT

5.3 Schwartzi väärtuste dimensioonid

Leiud Schwartzi kõrgema taseme väärtuste teooria eneseületamise–eneseupitamise skaalal on kooskõlas varasemate uuringutega. Dobewall jt (2017, lk 269–272) märgivad, et kuigi vanemaks saades nihkuvad inimesed üldiselt üha enam eneseületamise poole, on Eesti noored laiemalt juba varases eas tugevamalt joondunud enam eneseületamise kui eneseupitamisega. Käesolevas uuringus olid liberaal-tsentriliku erakonna noortekogu liikmetest (LT) vastajad võrreldes parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmetest (PK) vastajatega oluliselt enam seotud eneseületamise väärtustega. Üldpildis olid mõlemad rühmad joondunud enam eneseületamise kui eneseupitamisega. Alusväärtuste erinevused näitasid, et kuigi LT vastajate tugevam joondumine universaalsusega eristas neid PK vastajatest, olid mõlemad rühmad keskmiselt siiski tugevalt universaalsuse alusväärtuse poole kaldu skaala keskpunktiga võrreldes. Nii PK kui ka LT vastajad väljendasid ühiselt tugevat toetust heatahtlikkuse alusväärtusele.

Tulemused näitasid ka sarnasusi Ainsaar jt (2019, lk 66) poolt kirjeldatud „innovatsiooni–saavutusväärtusega“, mille alla koonduvad enesemääratlemise, stimulatsiooni, saavutuse ja võimu alusväärtused. Viiest sellele kategooriale vastavas küsimuses täheldasin nelja puhul positiivset seost vastajate keskmisega, mis on kooskõlas Ainsaare jt (2019) varasemate leidudega.

Avatus–alalhoidlikkus teljel olid LT vastajad selgelt enam seotud avatuse alusväärtustega, samas kui PK vastajatel oli olulisem roll alalhoidlikkusel. Mõlemad rühmad väärtustasid tugevalt alalhoidlikkuse alla kuuluvat turvalisust. Seda võib tõlgendada tajutud eksistentsiaalse ohutundena, mis on seotud rahvusvahelise ebastabiilsusega – teguriga, mis oli ka 2024. aasta Euroopa Väärtusuuringu üheks läbiviimise põhjuseks (EVS/WVS, 2025). LT vastajate tugevam joondumine hedonismi alusväärtusega on kooskõlas avatuse, eneseteostuse ja võrdsete võimaluste ideaalidega. Kuigi hedonismi puhul ilmnisid LT ja PK vahel statistiliselt olulised erinevused, sobituvad need leiud nii Dobewall jt (2017, lk 269–272) kui ka Ainsaar jt (2019, lk 66–124) tulemuste üldise mustriga.

See töö näitab ka et uuritud erakondade noortekogude liikmete väärtused langevad üldjoones kokku nende erakondade üldiste poliitiliste suunitlustega. Lisas 1 toodud erakondade valimisprogrammide analüüs näitab, et Eesti 200 esindab liberaalsemat poliitikat samas kui Isamaa ja EKRE esindavad konservatiivsemat poliitikat. Uuringus osalenud Noore Eesti 200 liikmed on väärtuste poolest kogemustele avatud, samas kui uuringus osalenud Noore Isamaa ja

Sinise Äratuse liikmed on alalhoidlikumad. Avatus-alalhoidlikkus väärtusdimensioon on sarnane liberalism-konservatism poliitilise dimensiooniga (Schwartz, 10.05.22). Erakondade noortekogude liikmete väärtuste ja erakondade poliitiliste hoiakute kokkulangevus näitab, et uuritud liikmed olid tõenäoliselt valinud enda väärtustest lähtuvalt sobiva erakonna.

5.4 Töö puudused ja tugevused

Suurimaks probleemiks, mis takistas selle uuringu laiemate tõlgenduste tegemist, oli valimi suurus ja valimi koostamise meetod. Väikese valimi tõttu pidin kahe noorteühenduse vastused kokku koondama. Valimi piiratud suurus ei võimaldanud teha võrdlusi ega analüüsida sõltumatuid muutujaid nagu vanus, sissetulek, sugu, rahvus, haridus, sünniriik või peamine tegevusala. Samas tuleb rõhutada, et kuigi need muutujad oleksid võinud aidata tulemusi täpsemalt selgitada, ei oleks need muutnud põhileide – seda enam, et gruppide profiilid olid kõigis nimetatud aspektides (välja arvatud sooline jaotus) väga sarnased. Kuigi Schwartz (2006) leiab, et sooline mõju on väike, tuleks tulevastel uuringutes sooline struktuur tasakaalustada. On ka faktoreid, mille kohta andmeid ei kogutud, näiteks elukoht, usuline taust või varasem poliitiline kuuluvus, mis oleksid võinud olla abiks võimaliku kallutatuse hindamisel, kuid mida ei oleks olnud võimalik kaasata valimi väiksuse tõttu.

Teiseks kitsaskohaks oli valimi kujundamise meetod. Sinise Äratuse ja Noore Isamaa puhul toimus küsitluse edastamine kontaktisikute kaudu, mistõttu ei olnud võimalik kontrollida, kuidas see võis mõjutada vastajate käitumist või küsitluse levikut. Noor Eesti 200 puhul edastati ankeet Facebook Messenger'i kaudu, mis oma informaalset laadi arvestades võis mõjutada vastamisaktiivsust erinevalt võrreldes ametlikumate kanalitega, nagu e-kiri. Samuti on iseselekteeruva mittetõenäosusliku valimi puhul alati võimalik, et vastama asuvad pigem need liikmed, kes on organisatsioonis keskmisest motiveeritumad või aktiivsemad. Kuigi selline lähenemine võimaldas uuringu siiski läbi viia, tähendab mittetõenäosuslik valim, et tulemusi ei saa üldpopulatsioonile üle kanda.

Andmete standardiseerimisel kasutasin kõigi vastajate standardhälvet ja keskmist, et mõõta rühmadevahelisi erinevusi. See tähendas, et pidin eraldi arvutama standardiseeritud keskmised iga tunnuse kohta, kasutades vastuse skaala keskmist ja standardhälvet. Selline lähenemine võimaldas selgelt võrrelda PK ja LT vastajate vahelist paigutumist. Rühmade üldise paigutuse nägemine kogu skaala kontekstis oli keerukam. Ideaalis oleksin saanud arvutada standardiseeritud keskmised nii skaala kui ka vastajate endi standardhälvete ja keskmiste põhjal,

mülemas uuritavas grupis, kuid otsustasin seda mitte teha, et vältida liigset andmete hulka, mis oleks analüüsi muutnud vähem selgeks. Samuti oleks olnud võimalik kõrvutada vastuseid üldpopulatsiooni tulemustega (näiteks ESSi andmetega), kuid töö mahulised piirangud ei võimaldanud seda. Lisaks võinuks selline võrdlus jätta vale mulje, justkui oleks võimalik nende andmete põhjal teha kaugeleulatuvaid üldistusi erakondade noortekogude liikmete kohta.

Tulevikus sarnase uuringu läbiviimisel tuleks kaaluda võimalusi valimi suurendamiseks ja esinduslikuma valimi koostamiseks. Üheks võimaluseks on teha tihedamat koostööd noortekogude juhatustega, et tagada parem ligipääs liikmetele ning saada täielikum ülevaade liikmeskonnast. Samuti võiks kaasata ka teiste erakondade noortekogud, et laiendada analüüsi ulatust. Tuleb siiski arvestada, et uuringus osalenud rühmad ei ole staatilised – teatud teemades võivad Eesti kontekstis parem-konservatiivsete ja liberaal-tsentristlike noortekogude liikmete väärtused ajas muutuda.

Vaatamata mahulistele piirangutele ja kirjeldatud metodoloogilistele raskustele leian, et uuring oli realistlik ning teostatav olemasolevaid ressursse arvestades. Kuigi esines kitsaskohti, ei olnud need määrava tähtsusega ning ei vähenda töö sisulist väärtust. Töö tugevusena saab välja tuua, et uurisin otseselt poliitiliste erakondade noortekogude liikmeid. Sellise sisuga uuringuid tehakse Eestis vähe ning tavaliselt uuritakse erakondade pooldajaid (Mölder, 21.06.2021; Strenze, 2019), aga erakondade või nende noortekogude liikmeid käsitlevaid uuringuid on raske leida. Seetõttu aitab antud töö valgust heita väheuuritud populatsioonile

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli selgitada välja, milliste Schwartzi (2003, lk 20–21) alusväärtuste teooria üksiküsimuste puhul ilmnevad uuringus osalevate liberaal-tsentristliku erakonna noortekogu liikmete (LT) ja parem-konservatiivsete erakondade noortekogude liikmete (PK) vahel olulised erisused. Tulemuste analüüsimisel kasutasin Schwartzi alusväärtuste struktuuri (Schwartz, 2006, lk 1–20) koos sellele tuginevate edasiarendustega (Schwartz, 2012). Lisaks toetasin analüüsi varasematel uuringutel, mis põhinevad Schwartzi teorial (Dobewall et al., 2017, lk 269–272). Nende küsimuste tuvastamiseks viisin läbi pilootuuringu ning standardiseerisin vastused, et esile tuua olulised erinevused LT ja PK vastajate vahel. Töö tulemusena tuvastasin küsimused, mida saab kasutada parem-konservatiivsete ja liberaal-tsentristlike erakondade noortekogude liikmete väärtuste uurimiseks Schwartzi (2003, lk 20–21) alusväärtuste teooria raames. Sealjuures on oluline arvestada töös toodud kitsaskohtadega.

Uuritavate hulgas ilmnemid olulised erisused küsimustes, mis puudutasid hedonismi, enesemääratlemise, universaalsuse, traditsioonide ja konformsuse alusväärtuseid. Kõige rohkem olulisi erinevusi esines traditsioonide ja konformsuse kategooriates.

Võrdlesin ka LT ja PK vastajate eristumist Schwartzi alusväärtuste ja kõrgema taseme väärtuste põhitelgedel (Schwartz & Bardi, 1997, lk 401). Väärtuste dimensioonis ilmnemid olulised erinevused eneseületamise kategoorias: LT vastajad olid PK vastajatest rohkem eneseületamisega joondunud. Eneseupitamise väärtuses olulisi erinevusi ei ilmnenu, mistõttu puudusid rühmade vahel statistiliselt olulised erinevused ka eneseületamine–eneseupitamine teljel.

Selgelt väljendunud erisused ilmnemid avatuse ja alalhoidlikkuse kõrgema taseme väärtustes. LT vastajad olid oluliselt rohkem joondunud avatuse väärtustega, samal ajal kui PK vastajad olid tugevamalt seotud alalhoidlikkusega. Avatus–alalhoidlikkus teljel olid LT vastajad keskmiselt kõrgema joondumisega kui PK vastajad ning selle telje puhul esines rühmade vahel statistiliselt oluline erinevus.

SUMMARY

This Bachelor's thesis examined the values of members of Estonia's conservative-right political party youth wings (CR) respondents and liberal-centrist political party youth wings (LC) respondents. The study used data inspired by the European Social Survey Round 10 (ESS ERIC, 2023) and applied Schwartz's Basic Human Values Theory (Schwartz & Bardi, 1997, p. 401), drawing specifically on the questionnaire structure proposed by Schwartz (2003, pp. 20–21). In addition, the thesis compared CR and LC respondents using Schwartz's value structure and relied on previous research based on Schwartz's theory (Dobewall et al., 2017, pp. 269–272).

The conservative-right respondents were members of Noor Isamaa (Pro Patria youth wing) and Sinine Äratus (the former youth wing of the Estonian Conservative People's Party, currently negotiating to join the Estonian Nationalists and Conservatives). The liberal-centrist respondents were members of Noor Eesti 200 (Estonia 200 youth wing).

Because the sampling method used in this study was non-probabilistic and therefore not statistically representative, the thesis focused on identifying which survey items could be reliably used in future research employing a representative sample. The analysis successfully identified the questions that showed statistically significant differences between the participating conservative-right and liberal-centrist youth wing members.

The observed differences within Schwartz's Basic Human Values Theory aligned with previous findings by Dobewall et al. (2017, pp. 269–272) and Ainsaar et al. (2019, pp. 66–124). Although the two groups differed in several value dimensions, both groups overall showed stronger alignment with openness to change than with conservation. On Schwartz's self-transcendence–self-enhancement dimension, liberal-centrist respondents were more strongly aligned with self-transcendence, whereas conservative-right respondents were comparatively more aligned with self-enhancement. Nevertheless, on average, respondents from both groups leaned more toward self-transcendence. Security was also valued extremely highly by both groups, with no statistically significant differences between them.

The author has personal connections to the studied organisations. I have previously been a member of the Estonian political parties Vabaerakond and Sotsiaaldemokraatlik Erakond, including membership in their respective youth wings and serving on the executive board of MTÜ Noored Sotsiaaldemokraadid. At the time of writing this thesis, I was also a member of both Noor Eesti 200 and Erakond Eesti 200.

Tänuõnad

Soovin tänada oma juhendajat, Tarmo Strenzet, kes aitas suunata töö kulgemist ning andis väärtuslikke ideid töö metodoloogilise osa läbiviimiseks ning allikaid teoreetilise lähenemise jaoks. Soovin tänada ka kõiki uuringu küsitlusele vastanud, kellela see töö poleks võimalik olnud.

KASUTATUD KIRJANDUS:

Teadustööd:

Ainsaar, M., Kasearu, K., Lauristin, M., Realo, A., Roots, A., Rämmer, A., Strenze, T. (2019). Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga. Arenguseire Keskus

Allaste, A. A. (2021). Mis on noorte osalus ja kuidas seda mõjutada. Tallinna Ülikool

Anijalg, H. (2013). Enda ja teiste hinnangute kokkulangevus väärtustes ja nende võrdlus isiksuste seadumustega. Seminaritöö. Tartu Ülikool, psühholoogia instituut

Bell, D. (2014). What is liberalism? *Political Theory*. 42(6)

Dimdins, G., Montgomery, H., & Sandgren, M. (2023). Worldviews and Values as Bases for Political Orientations. *International Review of Social Psychology*, 36(1). DOI: <https://doi.org/10.5334/irsp.741>

Dobewall, H., Tormos, R. & Vaclair, C. M. (2017) Normative Value Change Across the Human Life Cycle: Similarities and Differences Across Europe. *Journal of Adult Development*. (24)

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2002). ESS1 Data Documentation. Sikt - Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research

European Social Survey European Research Infrastructure Consortium (ESS ERIC). (2023). ESS round 10 - 2020: Democracy, digital social contacts. Sikt - Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research

Forte, J. A. (2009). Adding the “symbolic” to interactionist practice: A theoretical elaboration of William Schwartz’ legacy to group workers. *Social Work With Groups*, 32(1–2). <https://doi.org/10.1080/01609510802290933>

- Gidengil, E., Blais, A., Nadeau, R., & Nevitte, N. (2003). Women to the left? Gender differences in political beliefs and policy preferences. *Women and electoral politics in Canada*
- Grönlund, H. (2011). Identity and Volunteering Intertwined: Reflections on the Values of Young Adults. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 22(4), lk 861–869
- Jeziarska, I., M. (2024). A radical right lived ideology: an in-depth case study of the ideology of Sinine Äratus. *Magistritöö, Tartu Ülikool, Johan Skytte poliitikauuringute instituut*
- Mises, L. V. (1985). *Liberalism*. Ludwig von Mises Institute
- O’Toole, T., Marsh, D., & Jones, S. (2003). Political literacy cuts both ways: The politics of non-participation among young people. *The political quarterly*, 74(3), lk 359. DOI:10.15299/local.2015.11.5.103
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65
- Schwartz. B. (1993). On The Creation And Destruction Of Value. Lk 153-186
- Schwartz, S. H. & Bardi, A. (1997). Influences of adaptation to communist rule on value priorities in Eastern Europe. *Political Psychology*. (18), lk 401
- Schwartz, S. H. (2003). A proposal for measuring value orientations across nations. *Questionnaire Package of ESS*. Lk 20-21
- Schwartz, S., H. (2006) . Basic values of the person: theory, measurements and applications. *French Review of Sociology*. 47(4), lk 1-20
- Schwartz, S., H. (2007). Universalism Values and the Inclusiveness of Our Moral Universe. *Journal of Cross-cultural Psychology*. (38), lk 711-728. 10.1177/0022022107308992
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2(1), lk 2-13
- Schwartz, S. H., Caprara, G. V., Vecchione, M., Bain, P., Bianchi, G., Caprara, M. G., Cieciuch, J., Kirmanoglu, H., Baslevant, C., Lönnqvist, J. E., et al (2013). Basic Personal Values Underlie

and Give Coherence to Political Values: A Cross National Study in 15 Countries. *Political Behavior*, 36(4), pp. 1-32. doi: 10.1007/s11109-013-9255-z

Smelser, N. J. (2013). *Comparative methods in the social sciences*. Quid Pro Books

Strenze, T. (2019). Väärtused ja poliitika. Ainsaar, M.; Strenze, T. (Toim.). *Väärtused kui inimvara ja nende mõju ühiskonna arengule*. (115–119). Tallinn: Arenguseire Keskus

Veebilehed:

Erakond Eesti 200. (14.09.2023). Noor Eesti 200 põhikiri. Kasutatud 25.01.25

Erakond Eesti 200. (10.10.2024). Väärtused. Kasutatud 25.01.25

EVS/WVS. (2025). *Survey 2017 – Outline*. Kasutatud 16.03.25.
<https://europeanvaluesstudy.eu/methodology-data-documentation/survey-2017/>

European Social Survey European Research Infrastructure Consortium (ESS ERIC). (2025). About the European Social Survey European Research Infrastructure Consortium (ESS ERIC). Kasutatud 16.03.25

Hamilton, A. (2020). Conservatism. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2020 Edition). Kasutatud 29.01.25

Maloy, J.S. (2023, 28. oktoober). elite theory. *Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/topic/elite-theory>. Kasutatud 18.01.26

Merriam-Webster. (03.11.2024). Conservatism. Merriam-Webster.com dictionary. Kasutatud 29.04.25

Mölder, M. (21.06.2021). Ideoloogilised enesemääratlused ja erakondlikud eelistused. *Eesti Poliitika*. Kasutatud 28.04.25

Noor Isamaa. (18.03.2022). Isamaa Erakonna Tartu piirkonna noorteühenduse „Noor Isamaa“ põhikiri. Kasutatud 28.01.25

Reiljan, A. (2023, 4. Märts). Mida räägib Valijakompass Eesti parteimaastiku kohta? *Eesti Rahvusringhääling*. Kasutatud 15.03.25

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 15.03.25

Sinine Äratus. (23.07.2021). Programm. *Sinine Äratus*. Kasutatud 25.01.25, <https://sininearatus.ee/programm/>

Sinine Äratus. (25.01.2024). Sinine Äratus otsustas lahkuda EKREst ja alustada liitumiskõnelusi Eesti rahvuslaste ja konservatiividega. <https://sininearatus.ee/sinine-aratus-otsustas-lahkuda-ekrest-ja-alustada-liitumiskonelusi-est-rahvuslaste-ja-konservatiividega/> Kasutatud 25.01.25

Schwartz, S. H. (10.05.2022) Understanding values: Schwartz theory of basic values. *Integration and Implementation Insights*. <https://i2insights.org/2022/05/10/schwartz-theory-of-basic-values/> Kasutatud 27.12.25

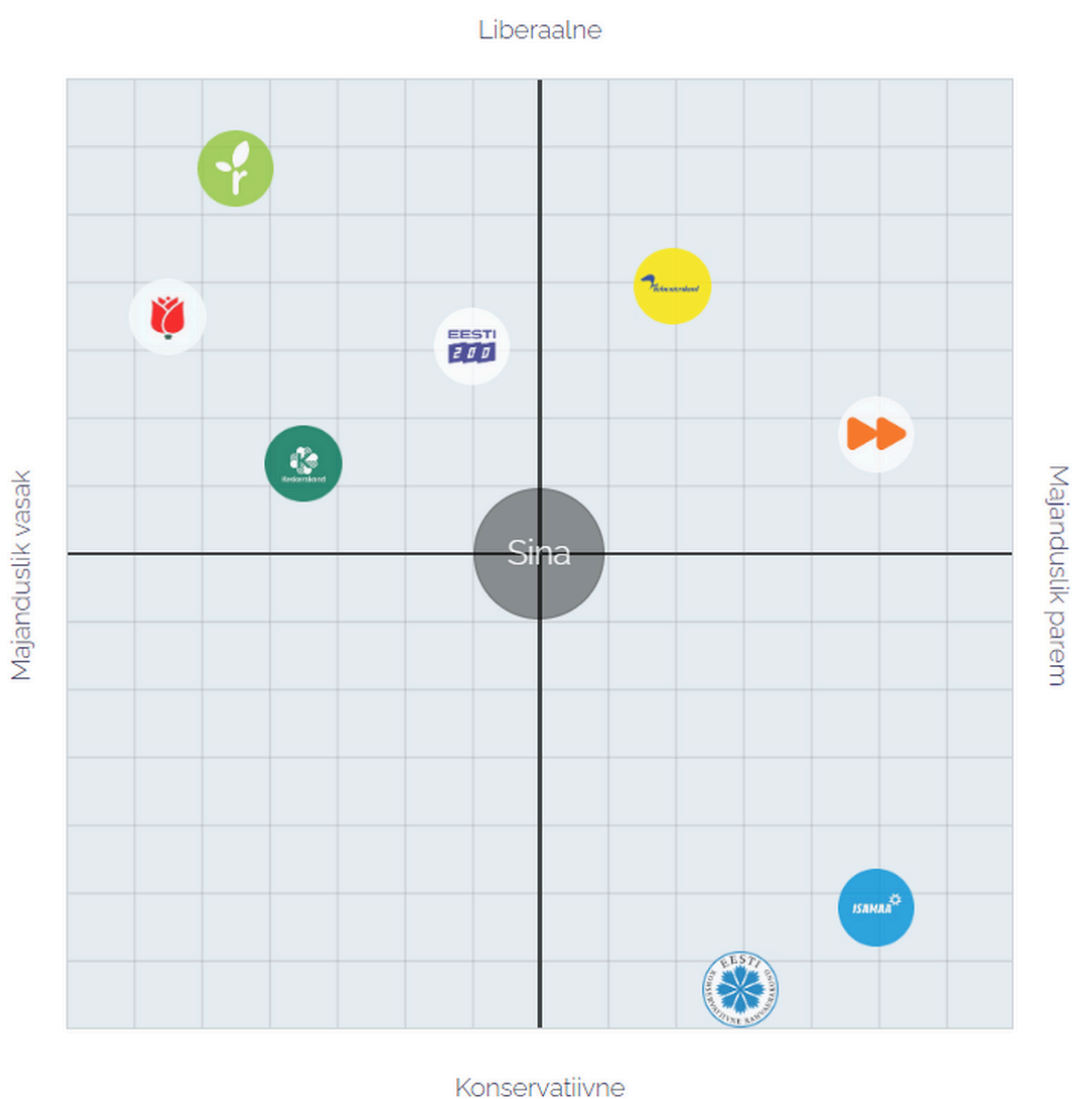
Valimised.ee. (2023). Riigikogu valimised 2023: Hääletamis- ja valimistulemus. [Valimised.ee](https://valimised.ee)

Tehisintellekt:

OpenAI. (2023). ChatGPT (14.03.2023 versioon). Suurandmete mudel [Large language model]

LISAD

Lisa 1

Joonis 2: Erakondade paigutused kahemõttmelisel poliitmaastikul 2023 Riigikogu valimiste programmide põhjal [vasak-parem; liberaalne-konservatiivne] (Reiljan, 2023)

Lisa 2

Tehisintellekti kasutamine töös [sisendid ja väljundid] (Autori koostatud; OpenAI, 2023)

Antud töö koostamisel on kasutatud tehisintellekti abi. Kasutatud on ChatGPT 4o versiooni (OpenAI, 2023). Järgnevalt on lisatud kasutatud sisendid ja nende roll töö koostamisele:

Sisend: „mida see tähendab kui aritmeetiline keskmine oli negatiivne, kas tegu on standardiseerimise järel tekkinud arvuga, mida see ütleb?”

Väljund: Sain selgituse standardiseerimise järgselt saadud tunnuste tõlgendamiseks.

Sisend: [Lisasin kuvatõmmise tabelist, kus oli kujutatud LT ja PK M, SD ja N mõõdetud indeksites], „mul on olemas pildin näidatud andmed tabelis, siis kuidas ma saan arvutada mudeli seletusjõud, kas see on vajalik minu kontekstis, kui ma ei võrdle gruppide siseseid sõltumatuid muutujaid (sugu, vanus jms), mida see tähendab?”

Väljund: Sain soovitusi kasutada t-testi, kui soovin võrrelda kas erisused on olulised. Ja andis valemi, mida kasutada:

=T.TEST(vahemik 1, vahemik 2, 2a, 2b), kus 2a tähistab 2 sabaga testi ja 2b tähistab 2 sõltumatu muutuja võrdlust.

Kinnitasin juhendajaga üle, et saan t-testi antud töös kasutada.

Lisa 3

Küsitlusuuringu respondenti kirjeldavad küsimused:

1. „Kui vana Te olete? (kirjutage oma vanus lahtrisse)”
2. „Kas olete naine/mees/muu”
(1 - „naine”; 2 - „mees”; 3 - „muu”)
3. „Milline on Teie rahvus?”
(1 - „eestlane”; 2 - „venelane”; 3 - „muu rahvus”)
4. „Millises riigis Te olete sündinud?”
(EE - „Olen sündinud Eestis”; TR - „Mõnes teises riigis”)
5. „Milline on Teie haridustase?”
(2 - „Vähem kui 9 klassi”; 4 - „Põhiharidus [9 klassi]”; 6 - „Keskharidus”; 8 - „Kutseharidus peale keskharidust”; 11 - „Rakenduslik kõrgharidus”; 12 - „Akadeemiline kõrgharidus [ülikooli bakalaureuse kraad]”; 14 - „Magistrikraad”; 15 - „Doktorikraad”; 99 - „Muu”)
6. „Milline on Teie peamine tegevus praegu?”
(0 - „Olen eraettevõtja”; 1 - „Olen palgatöötaja”; 2 - „Õpin”; 3 - „Olen töötu”; 4 - „Töötan perefirmas”; 5 - „Midagi muud”; 6 - „Olen pensionil”; 7 - „Olen ajateenistuses”; 8 - „Olen kodune”)
7. „Milline järgnevatest kirjeldustest vastab kõige paremini Teie leibkonna praegusele sissetulekute tasemele?”
(1 - „Elan /elame mugavalt praeguse sissetuleku juures”; 2 - „Saame hakkama praeguse sissetuleku juures”; 3 - „Praeguse sissetuleku juures on raske hakkama saada”; 4 - „Praeguse sissetuleku juures on väga raske hakkama saada”)

LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS

Mina, Karl Aaron Adson,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti erakondade noortekogude liikmete väärtuste uurimine Schwartzi alusväärtuste mudelis: Pilootuuring”, mille juhendaja on Tarmo Strenze, PhD reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Karl Aaron Adson

21.01.2026